

СОЦІАЛЬНІ УСТАНОВКИ ТА СТЕРЕОТИПИ ХРИСТИЯН

Важливим та актуальним в наш час є вивчення соціально-психологічних особливостей релігійної особистості, що вже сформувалася. Мова йде про специфічні для віруючих соціальні установки та стереотипи в їх свідомості та поведінці. Особистість є предметом вивчення багатьох наук, і у кожній з них – свій аспект дослідження. В даному випадку нас цікавить підхід, специфічний для соціальної психології.

О. І. Зотова та М. І. Бобнева відзначають, що тривалий час був відсутній зв'язок між загальнопсихологічним поняттям "установка" та відповідними поняттями соціальної психології (атитюдом, ціннісною орієнтацією) [3, 244]. Вдалу спробу подолати цей розрив зробив В. О. Ядов, який розробив концепцію "диспозиційної регуляції соціальної поведінки особистості" [6, 89-106]. Він запропонував систему внутрішніх регуляторів соціальної поведінки особистості (установок, соціальних установок і ціннісних орієнтацій) як єдину і в той же час багаторівневу, ієрархічно організовану систему її "диспозицій" до певної поведінки. Важливе значення концепції В. О. Ядова полягає не лише в тому, що вона долає розрив між загальнопсихологічною концепцією установки та соціально-психологічними поняттями соціальної установки і ціннісних орієнтацій, але, в першу чергу, в тому, що вона є спробою зрозуміти систему внутрішньо-психічних регуляторів поведінки особистості як щось цілісне, і водночас таке, що має складну багаторівневу ієрархію. Таким чином, говорячи про особливості соціальної спрямованості релігійної особистості, що впливають з її віри в надприродне, слід мати на увазі диспозиційні утворення трьох вищих рівнів.

У вітчизняних дослідженнях соціальні установки віруючих не відділялися від базових соціальних установок, тому розрізнення цих двох рівнів регуляції соціальної поведінки в даний час здійснити дуже важко. У зв'язку з цим зосередимо нашу увагу на тих особливостях атитюдів віруючих,

які вже зафіксовані соціальними психологами та соціологами.

Багато авторів відзначають, що атитюди віруючих виконують роль своєрідного фільтра по відношенню до всієї інформації, що надходить до них. Отримуючи значну кількість нерелігійної інформації, вони освоюють її "вибірково", у відповідності зі сформованими соціальними установками [4, 139]. Специфічні соціальні установки віруючих проявляються особливо чітко, коли йдеться про ставлення до одновірців і служителів культу, з одного боку, та до атеїстів та атеїстичної інформації – з іншого. По відношенню до служителів культу і релігійних проповідників у глибоко віруючих осіб, як правило, існує міцна позитивна установка. Наприклад, в баптистських громадах у більшості віруючих пресвітер користується беззаперечним авторитетом. Настільки ж міцна і позитивна установка щодо одновірців – "братів" і "сестер" [5, 279-280].

В зарубіжній соціальній психології значна увага приділяється емпіричним дослідженням атитюдів віруючих. Наприклад, багатьма соціальними психологами та соціологами в США та Великобританії вивчався вплив релігійних установок на соціальне мислення і соціально-політичні орієнтації громадян цих країн. Згідно даним М. Аргайла та Б. Бейт-Халлами, релігійні установки, як правило, властиві особам з авторитарним і догматичним типом мислення [1, 94–97]. Наприклад, найбільший відсоток людей, що ставляться різко негативно до війни у В'єтнамі, був виявлений серед американських студентів, які не є членами релігійних організацій, а серед учасників демонстрацій проти війни у В'єтнамі кількість таких осіб перевищувала 60% [1, 108]. Соціолог Г. Маркс виявив зворотню залежність між релігійністю афроамериканців США і рівнем їх активності в русі за громадянські права. На підставі цих та багатьох подібних фактів М. Аргайл та Б. Бейт-Халлами роблять логічний висновок про існування зворотнього зв'язку між релігійністю та прагненням до соціальних змін [1, 109].

До аналогічних висновків про співвідношення релігійних і соціально-політичних установок прийшли і американські соціальні психологи Д. Бетсон і Л. Вентіс. Узагальнюючи численні дослідження про зв'язок між релігійністю і расовими забобонами в США, вони пишуть: "На противагу релігійній проповіді універсального братерства, велика релігійність індивіда означає

велику зараженість його забобонами" [2, 256] (маються на увазі насамперед расові забобони). І далі: "Принаймні для білих християн середнього класу в США релігія пов'язана не із зростанням любові і терпимості, а із зростаючою нетерпимістю, забобонами і фанатизмом" [2, 257]. Важливим є те, що Д. Бетсон і Л. Вентіс беруть за основу своїх висновків не просто висловлювання опитуваних, а насамперед їх реальну поведінку в певних соціальних ситуаціях [2, 280–281].

Отже, соціальні установки релігійної особистості диспозиційно розділені на три вищих рівня: по відношенню до окремих об'єктів і соціальних ситуацій; базові, що орієнтують на активну участь в релігійному культі і житті громади; ціннісні орієнтації, що визначають світогляд і загальну модель поведінки в суспільстві. При цьому для їх носіїв всі вони виконують функцію своєрідного інформаційного фільтру.

Література:

1. Argyle M. The Social Psychology of Religion / Argyle M., Beit-Hallahmi B.L. – Boston, 1975.
2. Batson C.D. The religious experience: A social-psychological perspective / Batson C.D., & Ventis, W.L. – New York: Oxford University Press; Main, R. (2007), 1982. – 256 p.
3. Зотова О.И., Бобнева М.И. Ценностные ориентации и механизм социальной регуляции поведения. - В кн. Методологические проблемы социальной психологии /под ред.Е.В.Шороховой.- М., 1975
4. Клибанов А.И. Религиозное сектантство и современность / Клибанов А.И. - М., 1964. – с. 274.
5. Угринович Д.М. Психология религии / Угринович Д.М – М.: Политиздат, 1986. – 352 с.
6. Ядов, В. А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности Текст. / В. А. Ядов // Методологические проблемы социальной психологии. М.: Наука, 1975. - С. 89-105